

УДК 376.091-056.24/.36

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.4.26>

Оксана ЧЕКАН

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Мукачівський державний університет, вул. Ужгородська, 26, м. Мукачево, Закарпатська область, Україна, 89600

ORCID: 0000-0002-3480-6366

Бібліографічний опис статті: Чекан, О. (2022) Рівні підтримки щодо організації освітнього процесу осіб з особливими потребами. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 4, 165–169, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.4.26>

РІВНІ ПІДТРИМКИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті подано аналіз законодавчого та нормативно-правового забезпечення освіти дітей з ООП. Закцентовано увагу на постанові Кабінету Міністрів України № 765 "Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими потребами". Зосереджено увагу на додаток 4 до Положення в редакції постанови Кабінету Міністрів від 21 липня 2021 року, в якому зазначені категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів). Тобто це законодавча база, на чому ґрунтується впровадження освітніх труднощів і рівнів підтримки. Детально проаналізовано категорії освітніх труднощів, а саме – інтелектуальні труднощі, функціональні (сюди ввійшли труднощі сенсорні, моторні, а також мовленнєві), фізичні труднощі, навчальні труднощі та група соціоадаптаційних труднощів (сюди входять особистісні, різні середовищні труднощі або ж соціокультурні, коли є проблема у взаємодії, наприклад з представниками якихось окремих культур, навчання засобами жестової мови і т.д.). Зазначено, що для кожної з цих категорій, що зазначені в додатку 4 до Положення в редакції постанови Кабінету Міністрів від 21 липня 2021 № 765, розроблено 5 рівнів підтримки дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі. Подано визначення понять – освітні труднощі, рівень підтримки, ступені прояву. Детально проаналізовано рівні підтримки згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». Обґрунтовано перспективу подальшого дослідження, котру автор вбачає у вивченні впливу рівнів підтримки на ступені прояву дітей з ООП.

Ключові слова: освітні труднощі, рівень підтримки, ступені прояву, діти з ООП, освітній процес, організація.

Oksana CHEKAN

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Preschool Education, Mukachevo State University, Uzhhorodska str., 26, Mukachevo, Transcarpathian region, Ukraine, 89600

ORCID: 0000-0002-3480-6366

To cite this article: Chekan, O. (2022) Rivni pidtrymky shchodo orhanizatsii osvitnoho protsesu osib z osoblyvymy potrebamy [The levels of support regarding the organization of the educational process of persons with special needs]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 4, 165–169, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.4.26>

THE LEVELS OF SUPPORT FOR THE ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS OF PEOPLE WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

The article has presented an analysis of legislative and regulatory support for the education of children with disabilities. Attention has been focused on the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 765 "On amendments to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine regarding the organization of training for people with special needs." Attention has been focused on Appendix 4 to the Regulation as amended by the Cabinet of Ministers resolution of July 21, 2021, which specifies the categories (types) of special educational needs (difficulties). That is the legislative framework on which the implementation of educational difficulties and levels of support has been based. The categories of educational difficulties have been analyzed in details, especially, intellectual difficulties, functional difficulties (this includes sensory, motor, and speech difficulties), physical difficulties, learning difficulties, and a group of social adaptation difficulties (this includes personal, various environmental difficulties, or social and cultural difficulties, when there is a problem in interaction, for example with representatives of certain cultures, learning by means of sign language, etc.). It has been noted that for each of these categories specified in Appendix 4 to the Regulation as amended by the Cabinet of Ministers Resolution No. 765 of July 21, 2021, 5 levels of support for children with special educational needs in the educational process have been developed. Definitions of concepts are presented – educational

difficulties, level of support, degrees of manifestation. The levels of support were analyzed in details in accordance with the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 15, 2021 No. 957 "On approval of the Procedure for organizing inclusive education in general secondary educational institutions". The perspective of further researches, which the author sees in the study of the influence of levels of support on the degree of manifestation of children with ASD, has been substantiated.

Key words: educational difficulties, level of support, degrees of manifestation, children with SEN, educational process, organization.

Вступ. Постановка проблеми. Аналізуючи законодавче та нормативно-правове забезпечення освіти дітей з ООП не можемо не згадати про одну із найауткальніших постанов Кабінету Міністрів України.

З 1 січня 2022 року впроваджуються саме рівні підтримки замість нозологічного принципу, який діяв до цього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. 21 липня 2021 року з'явилася постанова Кабінету Міністрів України № 765, яка називається "Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими потребами". Це найважливіший в цьому напрямку документ. І є додаток 4 до Положення в редакції постанови Кабінету Міністрів від цієї ж самої дати, в якому зазначені категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів) (Постанова Кабінету Міністрів України "Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими потребами", 2021, рр. 1–2).

Тобто це законодавча база, на чому ґрунтується впровадження освітніх труднощів і рівнів підтримки. З 1 січня 2022 року набувають чинності зміни до постанов Кабінету Міністрів України, що регулюють організацію інклюзивного навчання: "Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами" від 21 липня 2021 р., "Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти" від 15 вересня 2021 р. № 957 (Постанова Кабінету Міністрів України "Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими потребами", 2021, рр. 2-3), [Постанова Кабінету Міністрів України "Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти" 2021, рр. 2–3).

Мета дослідження: аналіз рівнів підтримки щодо організації навчання осіб з особливими потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих науко-

вих результатів. Згідно з постановою (Постанова Кабінету Міністрів України "Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими потребами", 2021, рр. 1-2) під освітніми труднощами розуміються ті труднощі під час освітнього процесу, які впливають на процес здобуття дітьми з особливими освітніми потребами освіти, безпосередньо освітній процес, і рівень результатів навчання, але кожен віковий період у дітей повинен здобуватися та розвиватися по-своєму. Окрім цього у документі зазначено, що рівень підтримки в освітньому процесі в інклюзивних класах або групах, якщо мова йде про ЗДО – обсяг тимчасової або постійної підтримки в освітньому процесі вихованців з особливими освітніми потребами відповідно до їх індивідуальних потреб. Враховуються потреби дітей – ті труднощі, ті потреби, які у них виникають під час здобуття освіти, під час освітнього процесу. Це індивідуальні потреби, які є у кожної дитини, яка має певні порушення.

В документі зазначені такі категорії освітніх труднощів. Це інтелектуальні труднощі, функціональні (сюди ввійшли труднощі сенсорні, моторні, а також мовленнєві), це фізичні труднощі, навчальні труднощі та група соціоадаптаційних труднощів (сюди входять особистісні, різні середовищні труднощі або ж соціокультурні, коли є проблема у взаємодії, наприклад з представниками якихось окремих культур, коли потрібне отримання інформації, навчання засобами жестової мови і т.д.).

Для кожної з цих категорій, які зазначені в додатку 4 до Положення в редакції постанови Кабінету Міністрів від 21 липня 2021 № 765, розроблені 5 рівнів підтримки дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі. Кожна група із названих має 5 рівнів підтримки (Постанова Кабінету Міністрів України "Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими потребами", 2021, рр. 1–2).

Результати дослідження. Перед обґрунтуванням даного документа *закцентуємо увагу на*

визначення понять – освітні труднощі, рівень підтримки, ступені прояву.

Освітні труднощі – це труднощі безпосередньо у освітньому процесі, які впливають на процес здобуття дитиною з особливими освітніми потребами саме освіти. Це рівень дітей, рівень їхнього розвитку, який відповідає віку дітей, який відповідає їхнім можливостям. Тобто це ті труднощі, які не дають дитині повноцінно розвиватися відповідно до її можливостей, до її розвитку.

Рівень підтримки, який надається в освітньому процесі або в інклюзивних класах або групах в закладах дошкільної освіти – це обсяг тимчасової або ж постійної підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами. Якщо дитина не потребує постійної підтримки, то відповідно вона її буде отримувати лише в тому обсязі, в якому їй ця підтримка потрібна. Інша дитина можливо потребує тривалого часу підтримки або ж постійної підтримки. Тому це визначається вже безпосередньо командою супроводу, коли проводиться обстеження дитини і т.д.

Ступені прояву. Їх є 5 і першим із них є поодинокі незначні труднощі. Далі – це труднощі легкого ступеня прояву. Наступний – труднощі помірного ступеня прояву, потім труднощі важкого ступеня прояву і труднощі найтяжчого ступеня прояву. Це вже п'ятий рівень, найважчий рівень, який вимагає особливого підходу до дитини з ООП.

Нормативно-правове забезпечення освіти сучасних дітей з ООП, а саме в додатку 4 до Положення постанови Кабінету Міністрів України № 765 від 21 липня 2021 року зазначені 4 категорії освітніх труднощів. Вони перелічені, вони є сталими та саме під них і розроблялися методичні рекомендації (Постанова Кабінету Міністрів України "Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими потребами", 2021, рр. 1–2).

Перша група – це інтелектуальні труднощі. Вони можуть полягати в обмеженні функціонування ступеня прояву. Насамперед прояву інтелекту. Тут і пам'ять, і мислення, і увага, і вольові різні прояви, і безпосередньо інтелекту дитини – це здатність до абстрагування, до узагальнення, до висловлення думки і т.д. Тобто це те, що стосується саме інтелектуальних труднощів.

Функціональні, до складу яких входять сенсорні, моторні, мовленнєві труднощі. Вони можуть полягати в обмеженні життєдіяльності різного ступеня прояву. Це порушення слуху, це порушення зору, це порушення опорно-рухового апарату, це порушення мовлення. Тобто багато різних ускладнень, багато різних труднощів є у тих дітей, які мають саме такі функціональні прояви.

Складніша ситуація в тому випадку, коли у дітей є комбіновані порушення, коли відбувається, так би мовити, нашарування одного порушення, яке виступає первинним, і йде за ним наступне порушення. Воно може бути одне, може бути кілька порушень

Також фізичні труднощі. Вони полягають в обмеженні функціонування різного ступеня прояву органів і кінцівок дитячого організму. Тут можуть бути різні порушення, які саме впливають на органи, на кінцівки дітей.

І є навчальні труднощі. Навчальні труднощі полягають в обмеженні або своєрідності перебігу довільних видів діяльності різного ступеня. Це писемні види діяльності, математичні дії сюди входять. І на цьому потрібно також акцентувати свою увагу. Адже якщо дитина недостатньо підготовлена в дошкільному закладі, наприклад недостатньо розвинена у дитини дрібна моторика і дитина далі переходить до навчання у школі.

Аналізуючи законодавче та нормативно-правове забезпечення освіти сучасних дітей з ООП, а саме постанову Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р акцентуємо увагу на довільний вид діяльності сучасних дошкільнят з ООП (Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року», 2021, рр. 1–2).

Що собою являє довільний вид діяльності? Це цілеспрямований вид діяльності, керування яким відбувається під контролем свідомості. Тобто дитина повинна за допомогою своєї свідомості керувати тими діями, які вона робить, які відбуваються в неї. Тобто це той блок, який стосується саме навчальних труднощів.

І останні труднощі – це соціоадаптаційні. Сюди входять і особистісні, середовищні труднощі. Вони полягають в наявності бар'єрів на шляху до формування в дітей різних навичок. Це і пристосування до умов соціального

середовища, це організація адекватної системи навчання, це різні прояви рольової пластичності поведінки дітей, це інтеграція у різні соціальні групи дітей. Тобто тут блок досить суттєвий.

Якщо ті труднощі, які у дитини є, не заважають їй здобувати освіту, відповідно дитина не підпадає під цю категорію, то статусу саме особливих освітніх потреб у дитини не буде, тому що вона може досягати рівня знань так, як це здійснюють і інші діти.

Одним із найновішого законодавчого та нормативно-правового забезпечення освіти дітей з ООП, як було вище зазначено є Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 483 від 26.04.2022) [Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України, 2019, рр. 2–3).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, детальніше щодо рівнів підтримки Постанови Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», 2021, рр. 1–2) замість нозологічного принципу, який діяв до колись.

Перший рівень – це діти, які мають труднощі першого ступеня прояву.

Тобто це незначні поодинокі труднощі. Фактично ці діти не отримують нічого додатково, адже вони фактично розвиваються так, як і інші діти. Можливо якісь певні особливості є, які не заважають їм здобувати освіту (Надання дітям підтримки в освітньому процесі; надання консультативної допомоги: вихователем-методистом, корекційним педагогом, логопедом, психологом; надання за потреби логопедичних послуг. Не потребує надання асистента та адаптації або модифікації програми).

Другий рівень прояву, тобто труднощі легкого ступеня – вони уже вимагають створення певних особливостей, певних адаптаційних особливостей, пристосувань для дітей з особливими освітніми потребами та інші речі. Там уже відбувається адаптація змісту навчання і т.д. Тобто на другому рівні уже потрібна допомога дитині (Наявність потреби в здійсненні комплексної

психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ; створенні освітнього середовища: ППР, індивідуального освітнього плану, дизайну приміщень. Можлива потреба в допоміжних засобах навчання, додатковій підтримці. Адаптація змісту навчання, методична підтримка та консультації учасників освітнього процесу фахівцями ІРЦ, посилена увага зі сторони психолога ЗДО, створення команди ППС дитини з ООП. До 2х корекційних занять на тиждень).

На третьому рівні, ступені прояву, коли відбуваються труднощі помірною прояву, вже дитині необхідний асистент вихователя або ж асистент вчителя, тобто та людина, яка буде супроводжувати дитину в процесі навчання. Тут уже з дитиною проводяться певні корекційні заняття, вправи і т.д. Тобто це складніший рівень прояву. (Додаються: асистент вихователя, відповідно до потреб дитини, заняття з розвитку слухового та зорового сприйняття, альтернативної комунікації, соціально-побутового орієнтування. При потребі залучення поведінкового терапевта. До 4х корекційно-розвиткових занять на тиждень. Заняття за адаптованим розкладом, що передбачає відвідування занять за розкладом групи та занять за власним розкладом відповідно до ППР. Асистент вихователя надається за умови збереження до групи більше ніж одного здобувача освіти з ООП. Надаються додаткові ігрові та навчальні матеріали).

Четвертий рівень прояву – тут так само надається дитині асистент, який має з дитиною працювати, адже це останній рівень прояву. Коли мається на увазі від другого до четвертого рівня – це ті ступені, коли дитині потрібна адаптація організації освітнього процесу. (Надається асистент вихователя, є потреба в присутності асистента дитини. Адаптація або модифікація змісту навчання, використання спеціальних методів, технологій та прийомів, зокрема вивчення жестової мови, використання альтернативних методів комунікації для дітей з порушеннями слуху. Можливе використання альтернативних методів навчання та занять з самообслуговування, за потреби залучення поведінкового терапевта. До 6-ти корекційних занять на тиждень).

П'ятий рівень труднощів, коли вже вони найтяжчого ступеня прояву, тут уже відбувається модифікація змісту навчання, організації навчального процесу. Тут уже потрібні корекційно-розвиткові заняття, які набагато частіше будуть з дити-

ною проводиться, модифікація розкладу і т.д. Модифікація змісту навчання, потребує допомоги асистента вихователя та асистента дитини, корекційно-розвиткові заняття до 8 разів на тиждень, навчання за модифікованим розкладом.

На кожному з цих рівнів підтримки є важливим облаштування освітнього середовища. Це універсальний дизайн, це розумне пристосування, це облаштування ресурсної кімнати, яка на сьогодні має бути в кожному освітньому закладі, ресурсна кімната. Сенсорні кімнати мають бути обов'язково, адже дітям це важливо і потрібно. І прилаштування місця навчання та закупівля індивідуальних засобів для навчання дітей.

Підсумовуючи те, що було зазначено, можна сказати, що вивчення наявних компетенцій – це є неперервний, це цілісний, комплексний, динамічний процес визначення індивідуальних особливостей здобувача освіти, тобто дитини.

Динамічний тому що дитина росте, дитина зростає, дитина розвивається, дитина зміню-

ється і відповідно освітній процес так само повинен змінюватися під конкретну дитину.

І щодо виявлення бар'єрів. Коли дитина має рівні труднощів, ступені труднощів, другого, третього, четвертого, п'ятого рівнів прояву, то вони виступають, як індикатор переведення певних особливостей розвитку до статусу особливих освітніх потреб.

Перший рівень не переводить до цього статусу. І якщо у дитини є труднощі, які не впливають на здобуття освіти, це також не переводить її до статусу особливих освітніх потреб. Тобто дитина тоді розвивається вже природно.

І коли є другий, третій, четвертий ступені прояву, то освітній процес адаптується до дитини.

І п'ятий ступінь прояву – там відбуваються модифікації. Тому що дитина на п'ятому ступені без модифікацій не може здобувати освіти.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні впливу рівнів підтримки на ступені прояву дітей з ООП.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Постанова Кабінету Міністрів України "Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими потребами" [Електронний ресурс] // № 765 від 21 липня 2021 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text>
2. Постанова Кабінету Міністрів України "Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти" [Електронний ресурс] // № 957 від 15 вересня 2021 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» [Електронний ресурс] // № 366-р від 14 квітня 2021 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 і від 15 вересня 2021 р. № 957» [Електронний ресурс] // № 483 від 26 квітня 2022 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2022-%D0%BF#Text>

REFERENCES:

1. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny "Pro vnesennya zmin do deyakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrayiny shchodo orhanizatsiyi navchannya osib z osoblyvymy potrebamy" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Amendments to Certain Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine Regarding the Organization of Training of People with Special Needs"]. No. 765, July 21, 2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
2. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny "Poryadok orhanizatsiyi inklyuzyvnoho navchannya u zakladakh zahal'noyi seredn'oyi osvity" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Procedure for organizing inclusive education in institutions of general secondary education"]. No. 957, September 15, 2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
3. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny «Pro skhvalennya Natsional'noyi stratehii iz stvorennya bezbar'yernoho prostoru v Ukrayini na period do 2030 roku» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the approval of the National Strategy for the creation of a barrier-free space in Ukraine for the period until 2030"]. No. 366, April 14, 2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
4. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do poryadkiv, zatverdzenykh postanovamy Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 10 kvitnya 2019 r. № 530 i vid 15 veresnya 2021 r. № 957» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Amendments to the Procedures Approved by Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 530 of April 10, 2019 and No. 957 of September 15, 2021"]. No. 483, April 26, 2022. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].